



**ISTRAGE SLUČAJEVA POLICIJSKOG ZLOSTAVLJANJA NA JULSKIM GRAĐANSKIM
PROTESTIMA 2020. GODINE**

Autori:

Vladica Ilić
Sanja Radivojević
Luka Mihajlović

Beograd, jul 2021.

1. Hronologija događaja

Nakon najave predsednika Srbije, Aleksandra Vučića, da će od petka, 10. jula, do ponedeljka, 13. jula 2020, na snazi biti zabrana kretanja („policijski čas“), u večernjim satima 7. jula 2020. građani su spontano počeli da se okupljaju ispred Narodne skupštine u Beogradu. Ovo okupljanje su ubrzo obeležili nasilni incidenti pojedinih građana. Jedan broj okupljenih je, osim verbalnog izražavanja nezadovoljstva, počeo da baca kamenice i razne predmete ka policijskim jedinicama koje su se rasporedile ispred zgrade parlamenta. Rastući broj nasilnih demonstranata koji su se sve više sukobljavali sa policijom doveo je do upotrebe suzavca i drugih sredstava prinude od strane policije. Demonstranti su policiji „vraćali“ ispaljene suzavce, uništavali javnu imovinu, a neki od njih su čak i zapalili policijska vozila. Međutim, nekoliko neadekvatnih reakcija policije koje su usledile kasnije te večeri premestilo je fokus sa nasilnih demonstranata na nasilne policijske službenike koji su zlostavljali građane iako oni u vreme upotrebe sile nisu pružali otpor, napadali službena lica, niti uništavali imovinu. Takvi su bili slučaj udaranja službenim palicama u glavu i šutiranja nekoliko građana koji su mirno sedeli na klupi u Pionirskom parku i slučaj udaranja službenim palicama, rukama i nogama demonstranta koji je prethodno oboren na asfaltu ispred Skupštine.¹

Narednih dana protesti građana su postali masovniji i održavali su se, osim u Beogradu, i u drugim većim gradovima širom Srbije. Sukobljavanje jednog dela demonstranata sa policijom se nastavilo, ali je na protestima postalo uočljivo i prisustvo organizovanih grupa koje su izazivale sukobe sa policijom, ali i onih koje su „pomagale“ policiji u privođenju demonstranata. Za potiskivanje demonstranata policija je koristila konjicu, velike količine suzavca, a bilo je i slučajeva gde su policijski službenici ispaljivali patrone suzavca direktno u telo demonstranata,² a pojedine patrone koje su građani pronalazili na ulici su svedočile o starosti korišćenih suzavaca od oko 30 godina.³

Drugog dana protesta, u večeri između 8. i 9. jula, zbilo se nekoliko slučajeva policijskog zlostavljanja zabeleženih kamerama koji su obeležili julske demonstracije. Na Terazijama u Beogradu, grupa od nekoliko policijskih službenika je sustigla, oborila na asfalt i udarala službenim palicama i nogama jednog demonstranta u različite delove njegovog tela. Ubrzo zatim, policijski službenici iz nadolazećeg kordona su, jedan po jedan, udarali službenom palicom i šutirali tog demonstranta koji je već sklupčano ležao, ne pružajući nikakav otpor. Nakon njihovog odlaska, pretučeni građanin je ostao da nepomično leži na kolovozu u trenutku kada je tim putem prolazio veći broj policijskih vozila. Kako kolona službenih vozila nije mogla da nastavi da se neometano kreće napred, tri službena lica u uniformama su izašla iz vozila i prišla licu koje je ležalo, te su ga, bez pružanja bilo kakve pomoći, sklonili sa kolovoza na trotoar i vratili se u vozila nastavljajući dalje. Pretučeni građanin je ostao da leži naočigled građana koji su se tu zatekli.⁴

¹ Snimci događaja su dostupni na: www.youtube.com/watch?v=QaJ3R5k0Bus i www.krik.rs/rebic-policija-sinoc-bila-uzdrzana-reagovala-kada-su-ugrozeni-zivoti-policajaca/.

² Videti npr.: www.youtube.com/watch?v=RPkPcF4E7jI i www.youtube.com/watch?v=eMQcWN1lwVI.

³ „Suzavac iz devedesetih na protestima u Beogradu“, Radio Slobodna Evropa, 13. jul 2020, dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/suzavac-iz-devedesetih-na-protestima-u-beogradu/30724102.html>, i „PSG: Policija ispaljuje suzavac star i po 30 godina“, N1, 11. jul 2020, dostupno na: rs.n1info.com/vesti/a618786-psg-policija-ispaljuje-suzavac-star-i-po-30-godina/.

⁴ Snimak događaja je dostupan na: www.youtube.com/watch?v=2i60ixGw-8g. Svedočenje žrtve policijskog zlostavljanja u ovom slučaju je dostupno na: www.youtube.com/watch?v=0VUoIcSvNKQ.

Iste večeri, u Novom Sadu, jedan uniformisani policijski službenik je oborio sa bicikla 18-godišnjeg mladića koji se slučajno zatekao u ulici kojom je prolazio kordon policije, a drugi službenik je trčeći prišao i nogom udario oborenog mladića u glavu.⁵ Građani Novog Sada su organizovali dodatne proteste zbog ovog slučaja zlostavljanja, tražeći da se svi službenici koji su učestvovali u ovom događaju otpuste iz policije.⁶

Iako se na početku protesta odgovor policije na provokacije i nasilničko ponašanje manjeg broja demonstranata sastojao u povlačenju i suzdržanoj upotrebi sile, protekom vremena policija je sve češće primenivala prekomernu, čak i potpuno neosnovanu⁷ silu prema velikom broju građana koji ni na jedan način nisu ispoljili nasilno ponašanje i čija je jedina „greška“ bila što su se „u pogrešno vreme našli na pogrešnom mestu“.⁸ Desetine građana, uključujući žene,⁹ decu,¹⁰ novinare¹¹ i osobe sa invaliditetom, bile su žrtve policijske brutalnosti, a desetine građana su takođe bile privođene, zadržavane u policiji, vođene u prekršajni sud i, u ubrzanom postupku bez adekvatne odbrane, strogo kažnjavane, nekada čak i zatvorskim kaznama za uvrede koje su navodno uputili policijskim službenicima.

Umesto da pošalje jasnu poruku da je svako zlostavljanje, uključujući i prekomerno korišćenje sile prema građanima, zabranjeno, direktor policije Vladimir Rebić je na javnom servisu nakon prve večeri održavanja protesta izjavio da je policija tokom noći postupala „krajnje uzdržano“ kao i da su policajci reagovali tek kada su im životi bili ugroženi.¹² Nakon druge večeri protesta, u kojoj je zabeležen najveći broj slučajeva policijskog zlostavljanja, Zaštitnik građana je izdao saopštenje u kojem je naveo da je direktnim uvidom na terenu utvrdio da „policija nije koristila prekomernu silu prema učesnicima tog okupljanja, osim u pojedinačnim slučajevima“, najavljujući da će ispitati u postupcima kontrole zakonitosti i pravilnosti rada MUP-a.¹³ Na ovaj način, visoki državni funkcioneri počeli su da, u javnom prostoru, relativizuju zlostavljanje izvršeno od strane više desetina policijskih službenika prema građanima.

Beogradski centar za ljudska prava podneo je 32 krivične prijave protiv više od 70 N.N. policijskih službenika (30 krivičnih prijava podneto je Prvom osnovnom javnom tužilaštvu u Beogradu i 2 prijave podnete su Osnovnom javnom tužilaštvu u Novom Sadu), a isto toliko je ukupno podneto inicijativa, odnosno pritužbi Zaštitniku građana za pokretanje postupka kontrole zakonitosti i pravilnosti rada MUP-a. Udruženje građana A11 – Inicijativa za ekonomska i socijalna prava podnelo je još 9 krivičnih prijava zbog policijskog nasilja na protestima u Beogradu i 5 pritužbi Zaštitniku građana za kontrolu nad radom MUP-a. Za 18 građana koji su

⁵ Snimak događaja je dostupan na: www.youtube.com/watch?v=UflsnKjFEZ8.

⁶ „Protest u Novom Sadu zbog policijske brutalnosti i prebijanja dečaka“, N1, 20. jul 2020, dostupno na: rs.n1info.com/vesti/a621724-protest-u-novom-sadu-zbog-policijske-represije-i-prebijanja-decaka/.

⁷ Videti, npr.: www.youtube.com/watch?v=OkOuZT-XR8Q i www.youtube.com/watch?v=0ILpeCJXUSU.

⁸ „Svedočenja o policijskoj brutalnosti: Kako jedan udari, dođe drugi“, CINS, 10. jul 2020, dostupno na: www.cins.rs/svedocenja-o-policijskoj-brutalnosti-kako-jedan-udari-dodje-drugi/.

⁹ Videti: www.youtube.com/watch?v=1v8rWi8hoPk i www.youtube.com/watch?v=mBR4tdDouck.

¹⁰ „Postupci zbog torture, aktivisti traže oslobađanje ostalih pritvorenih“, N1, 16. jul 2020, dostupno na: rs.n1info.com/vesti/a620452-postupci-zbog-torture-aktivisti-traze-oslobadjanje-ostalih-pritvorenih/.

¹¹ Nezavisno udruženje novinara Srbije zabeležilo je 21 napad na novinarske ekipe tokom izveštavanja sa julskih protesta. Pročitati više na: www.slobodnaevropa.org/a/30720884.html, insajder.net/sr/sajt/vazno/19420/ i nova.rs/vesti/drustvo/institucije-da-pokazu-da-se-napad-na-novinare-ne-prasta/ i www.nedeljnik.rs/povredeni-reporter-ivana-ivanovica-i-novinar-nove/.

¹² Dostupno na: www.youtube.com/watch?v=NzjcS2Vget8.

¹³ Videti: www.ombudsman.rs/index.php/2011-12-25-10-17-15/2011-12-26-10-05-05/6693-p-lici-ni-ris-il-pr-rnu-silu-p-din-cni-sluc-vi-bic-isp-ni.

se obratili Centru radi pružanja pravne pomoći povodom pretrpljenog policijskog zlostavljanja, obezbeđeni su lekarski pregledi specijalista sudske medicine, čiji su izveštaji, sa video zapisima svedočenja o pretrpljenom policijskom zlostavljanju i fotografijama povreda, prosleđeni nadležnim javnim tužilaštvima i Zaštitniku građana kao dopuna prethodno podnetih krivičnih prijava i pritužbi.

Na osnovu snimaka sa protesta dostupnih na društvenim mrežama i medijima, može se proceniti da je ukupan broj ljudi koji su bili žrtve zlostavljanja policijskih službenika prelazio stotinu.

Sredinom jula 2020, organizacije civilnog društva okupljene u Platformi organizacija za saradnju sa mehanizmima Ujedinjenih nacija za ljudska prava obratile su se hitnim apelom Specijalnom izvestiocu za torturu tražeći od njega da utiče na nadležne u Srbiji kako bi sproveli delotvorne istrage u svim slučajevima policijske brutalnosti prema demonstrantima.¹⁴

2. Postupanje javnih tužilaštava i Sektora unutrašnje kontrole po krivičnim prijavama zbog zlostavljanja građana na julskim protestima

Veliki broj krivičnih prijava povodom zlostavljanja sa julskih protesta pravnici Centra podneli su u vrlo kratkom roku nakon događaja na koje su se prijave odnosile, budući da su mnogi incidenti na protestima emitovani u direktnom prenosu na pojedinim televizijama i da su se na društvenim mrežama prenosili snimci slučajeva policijskog zlostavljanja nad demonstrantima. U slučajevima korišćenja nedozvoljene sile prema građanima koji nisu zabeleženi video zapisima, u okviru podnetih krivičnih prijava je od Prvog osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu predloženo da neodložno budu preduzete sve potrebne radnje u cilju izolovanja video zapisa nadzornih kamera sa obližnjih saobraćajnica i objekata. Prethodno je tim Centra locirao nadzorne kamere za koje je postojala verovatnoća da su zabeležile događaje koje su nam građani opisivali, sačinjene su fotografije tih nadzornih kamera i objekata na kojima su postavljene, i sav materijal je dostavljen Prvom OJT u Beogradu i SUK-u u okviru krivičnih prijava i dopuna tih prijava. Sve krivične prijave podnošene su na zvanične imejl-adrese nadležnih javnih tužilaštava (Prvog OJT u Beogradu i OJT u Novom Sadu) i zvaničnu imejl adresu SUK-a - istom imejl porukom na obe adrese, kako bi nadležni organi mogli da pravovremeno, odnosno hitno preduzmu sve potrebne mere radi prikupljanja svih relevantnih činjenica i sprovođenja potrebnih dokaznih radnji.

Po pravilu 5-7 dana nakon podnošenja svake krivične prijave, SUK je obaveštavao pravnike Centra, kao podnosioc, da je prijave „prosleđio“ nadležnim javnim tužilaštvima radi donošenja javnotužilačkih odluka. Osim što je ovo „prosleđivanje“ prijava tužilaštvu bilo suvišno, s obzirom da je svaka od krivičnih prijava dostavljena SUK-u istim imejlom bila podneta i na zvaničnu imejl adresu nadležnog OJT, sporno je što je **sve krivične prijave podnete zbog zlostavljanja građana na protestima SUK istovremeno „prosleđio“ i organizacionim jedinicama MUP-a u kojima rade osumnjičeni policijski službenici, odnosno njihovim rukovodiocima** (komandantu Žandarmerije, načelniku PU za Grad Beograd, načelniku PU u Novom Sadu, Upravi kriminalističke policije, Direkciji policije i sl.), „u skladu sa odredbama

¹⁴ Više je dostupno na: platforma.org.rs/platforma-obavestila-specijalnog-izvestioca-ujedinjenih-nacija-za-torturu-o-policijskoj-brutalnosti-na-protestima-u-srbiji/.

Zakona o policiji i Pravilnika o pritužbenom postupku u MUP-u.”¹⁵ U dopisima SUK-a upućenim ovim jedinicama MUP-a stajalo je da im se krivične prijave dostavljaju „na upoznavanje i radi preduzimanja mera i radnji u skladu sa članom 5 stavom 4 Pravilnika o pritužbenom postupku u MUP-u – u delu pritužbe koji ne sadrži navode o krivičnom delu, sprovodi se pritužbeni postupak”.¹⁶ U nekoliko izveštaja PU za Grad Beograd, sačinjenih povodom navedenih dopisa SUK-a, bila je izneta ocena da su u prosleđenim prijavama „sadržani isključivo navodi o izvršenom krivičnom delu, odnosno o zlostavljanju i mučenju, što je u nadležnosti SUK-a [...], te nisu ispunjeni uslovi za vođenje pritužbenog postupka.”¹⁷

Prema mišljenju Centra, dostavljanje krivičnih prijava koje se odnose na zlostavljanje i mučenje jedinicama MUP-a u kojima rade osumnjičeni službenici i njihovim rukovodiocima, zajedno sa dokazima koji su priloženi uz prijave (video zapisi, svedočenja žrtava, fotografije povreda, lekarski i sudskomedicinski izveštaji i dr.), **jedan je od mnogih propusta** (o kojima će biti reči u nastavku) **koji je negativno uticao na mogućnost identifikovanja odgovornih policijskih službenika** za zlostavljanje građana na julskim protestima, budući da su time stvoreni uslovi za pripremu i usklađivanje neinkriminišućih izjava odgovornih, njihovih kolega i rukovodilaca pred tužiocem ili SUK-om u predistražnim postupcima u kojima do tad nije bila preduzeta nijedna radnja.¹⁸

Krajem avgusta 2020. godine, Prvo OJT u Beogradu obavestilo je pravnike Centra, kao punomoćnike oštećenih, da je povodom svih podnetih krivičnih prijava zbog policijskog zlostavljanja na građanskim protestima inicijalno bio formiran jedinstven predmet u tom tužilaštvu,¹⁹ da je četiri dana po okončanju protesta – 17. jula (što je bilo deset dana nakon podnošenja prve krivične prijave) od pripadnika SUK-a zatraženo da izvrše potrebne provere i da „pokušaju da identifikuju policijske službenike koji su preduzimali mere”, kao i da je, imajući u vidu da je nakon toga Centar podneo više novih krivičnih prijava, 24. avgusta 2020. godine SUK-u upućena i „dopuna navedenog zahteva” kako bi se „postupilo po [...] prijavama i dopunama, pregledali video-snimci nadzornih kamera, te utvrdio identitet N.N. policijskih službenika i pripadnika Žandarmerije koji su eventualno učestvovali u suzbijanju protesta i eventualno izvršili krivično delo.”²⁰

Iz neobjašnjivih razloga, pomenuti zahtev Prvog OJT u Beogradu od 24. avgusta 2020.²¹ je SUK-u dostavljen preko pisarnice PU za Grad Beograd, gde je prethodno zaveden njegov prijem (stavljen je prijemni pečat od 27. avgusta 2020), a prijem zahteva u SUK evidentiran je tek 7 dana

¹⁵ Tako je navedeno u mnogim aktima SUK-a, npr.: 06.5 br. 4214/20, br. 4250/20, br. 4286/20, br. 4287/20, br. 4290/20, br. 4315/20, br. 4354/20, br. 4355/20, br. 4356/20, br. 4359/20 i br. 4361/20, svih od 15. jula 2020, i aktima 06.5 br. 4577/20, br. 4578/20 i br. 4636/20, svih od 28. jula 2020.

¹⁶ Tako, npr., u aktu SUK-a, 06.5 br. 4578/20, od 28. jula 2020.

¹⁷ Akti Odeljenja za kontrolu rada PU za Grad Beograd, 03.15.1.2 br. 07.3-31/20-1, od 19. avgusta 2020, i br. 07.3-21/20-2 i 07.3-27/20-2, od 10. septembra 2020.

¹⁸ Evropski sud za ljudska prava je u više svojih odluka istakao da propust države da spreči potencijalno usaglašavanje izjava osumnjičenih o spornom događaju predstavlja značajan nedostatak istrage i vodi kršenju procesnih obaveza iz Evropske konvencije o ljudskim pravima. Tako, npr. u: *Ramsahai i drugi protiv Holandije*, br. predstavke 52391/99, presuda Velikog veća od 15. maja 2007, § 330; *Jaloud protiv Holandije*, br. predstavke 47708/08, presuda Velikog veća od 20. novembra 2014, §§ 206-208.

¹⁹ Predmet Ktr. br. 4080/20 u Prvom OJT u Beogradu.

²⁰ Pisano obaveštenje zamenika prvog OJT u Beogradu, Stefana Petrovića, od 24. avgusta 2020, upućeno Beogradskom centru za ljudska prava.

²¹ Zahtev za pružanje potrebnih obaveštenja Prvog OJT u Beogradu, Ktr. br. 4080/20, od 24. avgusta 2020.

nakon upućivanja, tj. 31. avgusta 2020.²² **Korespondencija između Prvog OJT u Beogradu i SUK-a koja se odvija posredstvom PU za Grad Beograd ili neke druge jedinice MUP-a u kojoj su zaposleni osumnjičeni službenici u potpunosti kompromituje tajnost istraga navoda o policijskom zlostavljanju.**

SUK je izvršenje dela naloga Tužilaštva delegirao Odeljenju za kontrolu rada PU za Grad Beograd, nalažući službenicima tog odeljenja da neke od zlostavljanih građana pozovu radi prikupljanja obaveštenja u svojstvu građana.²³ Međutim, zakazano davanje izjave jednog oštećenog u PU za Grad Beograd je bilo otkazano nakon reagovanja Centra u kojem je tužiocu Prvog OJT u Beogradu, načelniku SUK-a i načelniku PU za Grad Beogradu ukazano da u istraživanju navoda o zlostavljanju, da bi se ono moglo smatrati nezavisnim, ne treba da učestvuju policijski službenici koji su hijerarhijski i organizaciono povezani sa osumnjičenim službenicima, odnosno službenici koji su zaposleni u istoj organizacionoj jedinici kao i oni koji su obuhvaćeni prijavama, te da bi suprotno postupanje po aktuelnoj praksi Evropskog suda za ljudska prava predstavljalo kršenje zahteva iz člana 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima. Mesec dana kasnije, sličan poziv za davanje izjave u PU za Grad Beograd upućen je još jednom oštećenom, zbog čega je Centar bio prinuđen da ponovo reaguje, nakon čega je i to prikupljanje obaveštenja u beogradskoj PU otkazano.

Proces prikupljanja obaveštenja po nalogu Prvog OJT u Beogradu je od strane SUK-a u pojedinim predmetima u koje su pravnici Centra imali uvid **trajao i do tri meseca po završetku julskih protesta.** Iz izveštaja SUK-a²⁴ proizlazi da su tokom trajanja julskih protesta na ulicama Beograda postupali službenici različitih jedinica MUP-a (odredi Žandarmerije iz različitih gradova, pripadnici Policijske brigade i Uprave policije PU za Grad Beograd, Uprave kriminalističke policije, Interventne jedinice 92 PU za Grad Beograd, interventnih jedinica policije iz različitih gradova – Pančeva, Požarevca, Valjeva, Šapca, Smedereva itd.), a da prve večeri protesta u Beogradu, zbog potrebe hitnosti i okolnosti da je okupljanje bilo nenajavljeno, nije bilo vremena za formiranje policijskih formacija zbog čega su policijski službenici koji su pozivani da se jave na dužnost *ad hoc* slati na određene pozicije, u skladu sa potrebama jedinica koje su se već nalazile na terenu.

Iz izveštaja dalje proizlazi da su službenici SUK-a obavili razgovore sa određenim brojem policijskih službenika koji su tokom građanskih protesta postupali na području ili u neposrednoj blizini područja na kojem su se desili prijavljeni slučajevi policijskog zlostavljanja, kao i sa policijskim službenicima čija je uloga bila da učesnike protesta lišene slobode sprovede do beogradskih PS. Dalje proizlazi da **u mnogim slučajevima službenici koji su intervenisali nisu evidentirali korišćenje fizičke snage i službene palice prema demonstrantima, a u slučajevima**

²² Izveštaj SUK-a, 06.5 br. 4994/S20, od 5. oktobra 2020, str. 2;

²³ Usmena izjava službenika Odeljenja za kontrolu rada PU za Grad Beograd data pravniku Beogradskog centra za ljudska prava data u telefonskom razgovoru od 23. jula 2020. godine.

²⁴ Izveštaji SUK-a, među mnogim npr.: 06.5 br. 4578/20, od 28. avgusta 2020; 06.5 br. 4250/S20, od 16. septembra 2020; 06.5 br. 5709/20, od 23. septembra 2020; 06.5 br. 5715/20, od 28. septembra 2020; 06.5 br. 4542/S20, od 30. septembra 2020. godine; 06.5 br. 4994/S20, od 5. oktobra 2020; 06.5 br. 4543/S20, od 16. oktobra 2020;

u kojima jesu – upotreba sredstava prinude evidentirana je prema N.N. licima²⁵ i u svim slučajevima je ocenjena kao pravilna, tj. opravdana.²⁶

Snažan utisak ostavlja činjenica da su **iskazi svih policijskih službenika koji su postupali na različitim lokacijama, prema različitim građana, gotovo istovetne sadržine.** Niko od njih, navodno, nije primenjivao sredstva prinude prema zlostavljanim građanima, svi su tvrdili da su kolege iz njihovih jedinica postupale profesionalno i suzdržano, kao i da su im nepoznata uniformisana lica koja su tokom protesta koristila silu u spornim slučajevima. Samo pojedini od njih izjavili su da su prilikom privođenja primetili da uhapšena lica imaju povrede, te da su pozivali dežurne ekipe hitne pomoći ili sanitete MUP-a kako bi istima bila ukazana prva pomoć.

Prikupljanje izjava policijskih službenika za koje se verovalo da pripadaju jedinicama koje su primenjivale nezakonitu silu prema građanima na protestima i onih koji mogu dati korisne informacije u vezi sa ovim slučajevima **vršeno je, od strane SUK-a, sa značajnim kašnjenjima.** Primera radi, u predmetu u kojem je krivična prijava Prvom OJT u Beogradu i SUK-u podneta 8. jula 2020, izjave policijskih službenika uzimane su 11. i 12. avgusta, 21, 23, 25. i 29. septembra 2020. godine,²⁷ a u predmetima u kojima su prijave istom tužilaštvu i SUK-u podnete 21. i 22. jula 2020. godine, izjave policijskih službenika uzimane su tek 18. i 19. avgusta 2020,²⁸ 21. avgusta do 1. septembra 2020,²⁹ 25. avgusta do 16. septembra 2020,³⁰ odnosno 25. septembra 2020. godine.³¹ **Prvo OJT u Beogradu nije uzelo nijednu izjavu policijskih službenika,³² već se u potpunosti oslonilo na rezultate rada SUK-a.**

Bilo je i slučajeva u kojima izjave policijskih službenika koji su evidentirali korišćenje službene palice prema učesnicima protesta u vreme i na mestu koje je veoma blisko vremenu i mestu prijavljenih slučajeva zlostavljanja nisu uzete. Primera radi, prikupljajući informacije u predmetu građanina koji je tvrdio da je 8. jula, oko 23.30 časova, pretpreo zlostavljanje policije

²⁵ U jednom izveštaju o upotrebi službene palice tokom večeri 8. jula 2020, službenik Policijske brigade je naveo: „Jedno N.N. lice u zelenoj majici i sa crnim rukavicama se izdvojilo iz grupe koja je vršila napad i gađala pogodnim predmetima pripadnike Prve operativne čete koji su se nalazili u kordonu, i krenulo u pravcu mene. Kada mi je prišlo u neposrednu blizinu, zamahnulo je drvenom palicom koja mu se nalazila u desnoj ruci, u nameri da mi nanese udarac u predelu glave. Upotrebu sredstva prinude – službene palice sam započeo u 22.55 č., pošto na drugi način nisam mogao da odbijem iznenadni neposredni napad od sebe, službenom palicom koju sam držao u desnoj ruci. Vodeći računa o tome da nanese što manje povreda, licu sam zadao jedan udarac pod uglom od 45 stepeni, vrhom palice, u predelu njegove desne podlaktice. Nakon što sam prema licu upotrebio sredstvo prinude – službenu palicu, odnosno kada sam mu zadao jedan udarac službenom palicom u predelu njegove desne podlaktice u cilju odbijanja napada od sebe, isti se pomerio par koraka unazad, okrenuo se i zajedno sa predmetom napada udaljio iz Beogradske ulice ka Tašmajdanskom parku.“ Izveštja o upotrebi sredstava prinude Policijske brigade PU za Grad Beograd, br. 161/2020, od 9. jula 2020.

²⁶ Tako, npr. u: aktu Policijske brigade PU za Grad Beograd, 03.15.8 br. 161/2020, od 16. jula 2020; zapisniku Komisije za ocenu opravdanosti upotrebe sredstava prinude Direkcije policije, 03 br. 7790/20-3, od 7. avgusta 2020.

²⁷ Predmeti SUK-a, 06.5 br. 4302/20 i 4356/20, odnosno Prvog OJT u Beogradu, Ktn. br. 2795/20.

²⁸ Predmet SUK-a, 06.5 br. 4578/20, odnosno Prvog OJT u Beogradu, Ktn. br. 2796/20.

²⁹ Predmet SUK-a, 06.5 br. 4250/S20, odnosno Prvog OJT u Beogradu, Ktn. br. 2831/20.

³⁰ Predmet SUK-a, 06.5 br. 4542/S20, odnosno Prvog OJT u Beogradu, Ktn. br. 2794/20.

³¹ Predmet SUK-a, 06.5 br. 4543/S20, odnosno Prvog OJT u Beogradu, Ktn. br. 3021/20.

³² Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja Saveta Evrope (CPT) je u poslednjem izveštaju upućenom Srbiji preporučio da tužiocima koji istražuju navode o zlostavljanju uvek sami sprovede istražne radnje, naročito kad se radi o saslušavanju svedoka, oštećenih i policijskih službenika. Videti: Izveštaj Vladi Republike Srbije o poseti Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, CPT/Inf (2018) 21, Strazbur, 21. jun 2018, § 26 (dostupno na: rm.coe.int/16808b5ee8).

u blizini Pravnog fakulteta u Beogradu (kod kafića *El Derecho*), službenici SUK-a su uvidom u elektronsku bazu podataka MUP-a konstatovali da je od strane petorice žandarma iz beogradskog odreda (čija su imena navedena) evidentirano korišćenje službene palice „prema N.N. licima“ te večeri, između 23.05 i 23.07 časova, kod Pravnog fakulteta u Beogradu. Međutim, nisu uzete izjave nikoga od njih, niti su pribavljeni izveštaji o upotrebi sredstava u tim slučajevima. Službenik SUK-a se oslonio na nalaz komisije formirane unutar Direkcije policije da su sredstva prinude u tim slučajevima opravdano upotrebljena, pa je zaključio da „nisu nađeni dokazi kojima bi se sa *nesumnjivom sigurnošću* mogli potvrditi navodi iz prijave [*ime i prezime oštećenog*] da su ga i koji policijski službenici [...] fizički zlostavljali.³³

Činjenica da su **pomenuta petorica žandarma beogradskog odreda koristila službene palice u blizini Pravnog fakulteta 8. jula 2020. nakon 23 časa nije uopšte konstatovana u preostalim izveštajima SUK-a³⁴ koji se odnose na više drugih slučajeva zlostavljanja građana iste večeri u neposrednoj blizini Pravnog fakulteta**, niti su ti žandarmi saslušani povodom tih događaja. Jedan od takvih je slučaj koji se desio oko 23 časa preko puta Pravnog fakulteta u Bulevaru kralja Aleksandra, u kojem je nekoliko policijskih službenika sustiglo i besomučno udaralo jednog građanina službenim palicama.³⁵ U izveštaju SUK-a podnetom Prvom OJT u Beogradu u ovom slučaju³⁶ i prilogima tog izveštaja zabeleženo je da je pretučeni građanin, sa vidljivim povredama, od strane žandarma niškog odreda bio predat policijskim službenicima PU za Grad Beograd. Ovi žandarmi su SUK-u izjavili da su zatekli „dvojicu uniformisanih policijskih službenika iz njima nepoznate organizacione jedinice koji su učestvovali u potiskivanju protestanata“, koji su im predali pretučenog građanina, a službenici PU za Grad Beograd kojima je na kraju predat pretučeni građanin su u službenoj belešci³⁷ precizirali da su im žandarmi niškog odreda od kojih su preuzeli zlostavljanog građanina izjavili da oni nisu intervenisali prema građaninu i da su im to lice predale „**kolege iz Žandarmerije**, koje su bile u pokretu“.

Izjave četvorice od pomenute petorice žandarma beogradskog odreda koji su evidentirali korišćenje službene palice u blizini Pravnog fakulteta 8. jula 2020. nakon 23 časa uzete su tek 25. septembra 2020, povodom samo jednog slučaja zlostavljanja od večeri 8. jula 2020. godine koji se desio između restorana *McDonald's* i filijale Poštanske štedionice u Bulevaru kralja Aleksandra.³⁸ Oni su negirali da su koristili silu prema zlostavljanom,³⁹ a iz kratke sadržine njihovih izjava se može zaključiti da im **službenici SUK-a nisu postavljali nikakva potpitanja**. Tako, u izjavama žandarma datim SUK-u čak nije precizirano bliže mesto korišćenja službene palice (u kojoj ulici, s koje strane, kod kog objekta itd.), već samo stoji da su palice upotrebljene „u blizini“, odnosno „kod“ Pravnog fakulteta. Takođe, nema nikakvih naznaka o tome da je od žandarma zatražen opis lica prema kojem je palica upotrebljena (pol, okvirne godine starosti i sl.). Od petog žandarma službenici SUK-a nisu uzeli izjavu „jer je u trenutku vršenja provera bio odsutan“.⁴⁰ Vredna pomena je i činjenica da **individualni izveštaji ovih žandarma o upotrebi službene**

³³ Izveštaj SUK-a, 06.5 br. 5715/20, od 28. septembra 2020.

³⁴ Izveštaj SUK-a, 06.5 br. 4994/S20, od 5. oktobra 2020.

³⁵ Snimak događaja je dostupan na: www.youtube.com/watch?v=OkOuZT-XR8Q.

³⁶ Izveštaj SUK-a, 06.5 br. 4578/S20, od 28. avgusta 2020.

³⁷ Službena beleška Policijske ispostave Čukarica PU za Grad Beograd, bez oznake broja, od 9. jula 2020.

³⁸ Predmet SUK-a, 06.5 br. 4543/S20, odnosno Prvog OJT u Beogradu, Ktn. br. 3021/20.

³⁹ Službene beleške SUK-a o obaveštenjima primljenim od policijskih službenika Specijalističke čete Odreda Žandarmerije u Beogradu, 06.5 br. 4543/S20, sve od 25. septembra 2020.

⁴⁰ Citat iz izveštaja SUK-a, 06.5 br. 4543/S20, od 16. oktobra 2020. (str. 3).

palice tokom večeri 8. jula, koji su pisani narednog dana, **imaju potpuno istu sadržinu**,⁴¹ što je jasan pokazatelj njihove nekredibilitnosti i usaglašavanja izjava, koje se u praksi Evropskog suda za ljudska prava tretira kao povreda procesnog aspekta člana 3 Evropske konvencije (*collusion*).

U izveštaju podnetom Prvom OJT u Beogradu u gorepomenutom slučaju zlostavljanja građanina kod kafića *El Derecho*,⁴² službenik SUK-a je naveo da je uvidom u elektronske evidencije MUP-a konstatovao da odredi Žandarmerije u Novom Sadu, Nišu i Kraljevu nisu evidentirali upotrebu sredstva prinude – službene palice prema učesnicima protesta u kritično vreme,⁴³ pa istraživanje tog slučaja od strane SUK-a nije ni usmeravano u pravcu ispitivanja rada (saslušanja, prikupljanja službene dokumentacije i dr.) policijskih službenika iz tih odreda. Jedinu pomenuti u ovom slučaju su pripadnici beogradskog odreda Žandarmerije, čija je primena službene palice bila zabeležena u elektronskim evidencijama MUP-a. Međutim, u slučaju zlostavljanja drugog građanina koje se desilo u isto vreme – 8. jula oko 23.30 časova, i u neposrednoj blizini kafića *El Derecho* – nekoliko metara ispod ulaza u park Mali Tašmajdan iz Beogradske ulice,⁴⁴ postojale su informacije da odgovorne za zlostavljanje građana na ovom području grada treba tražiti i među službenicima drugih jedinica policije izvan beogradskog odreda Žandarmerije. U izveštaju podnetom tužilaštvu⁴⁵ zabeleženo je da je komandant Žandarmerije obavestio SUK da su „pomenutog dana u rejonu Tašmajdanskog parka od strane pripadnika Odreda Žandarmerije u Novom Sadu primenjena policijska ovlašćenja *prema dvadeset lica*“, i da „s obzirom da se park Mali Tašmajdan nalazi u neposrednoj blizini Tašmajdanskog parka, postoji mogućnost da su policijski službenici Odreda Žandarmerije u Novom Sadu postupali prema imenovanom.“⁴⁶ Dalje je notirano i da je komandant Policijske brigade obavestio SUK da „pripadnici Policijske brigade jesu u blizini predmetne lokacije dva puta upotrebljavali sredstva prinude – službenu palicu i to u vremenu od 22.55 do 22.56 č. u Beogradskoj ulici kod broja 71 u visini Plivališta Tašmajdan“.

Pažnju službenika SUK-a i Prvog OJT u Beogradu nisu privukle **očigledno lažni iskazi pojedinih policijskih službenika dati službenicima SUK-a**. U jednom od najzapaženijih slučajeva zlostavljanja koji se desio na Terazijama tokom večernjih sati 8. jula,⁴⁷ uzete su izjave policijskih službenika koji su pretučenog građanina nakon maltretiranja sklonili sa kolovoza na obližnji trotoar, kako bi službena vozila mogla nesmetano da prolaze. Oni su kazali da je pretučeni građanin bio svestan i komunikativan, da nije imao vidljivih povreda i da je izjavio da mu nije potrebna lekarska pomoć,⁴⁸ dok se na javno dostupnim snimcima događaja jasno vidi da je nakon zlostavljanja nepomično ležao na trotoaru, da su trojica službenika dotrčala do njega i trčecim koracima ga prebacila na trotoar i odmah se, bez ikakvog zadržavanja, vratila u službena vozila,⁴⁹ kao i da je nakon ostavljanja na trotoaru pretučeni građanin bio bez svesti.⁵⁰ Nepostojanje

⁴¹ Izveštaji o upotrebi sredstava prinude službenika Specijalističke čete Odreda Žandarmerije u Beogradu, 03.11.10.09 br. 368/20-6 do br. 368/20-10, svi od 9. jula 2020. godine.

⁴² Kafić *El Derecho* (nekadašnji *Bona fides*) se nalazi na nekoliko metara iznad ulaza u park Mali Tašmajdan iz Beogradske ulice.

⁴³ Izveštaj SUK-a, 06.5 br. 5715/20, od 28. septembra 2020.

⁴⁴ Predmet SUK-a, 06.5 br. 4994/S20, odnosno Prvog OJT u Beogradu, Ktn. br. 2801/20.

⁴⁵ Izveštaj SUK-a, 06.5 br. 4994/S20, od 5. oktobra 2020.

⁴⁶ Izveštaj komandanta Žandarmerije, 03.11 br. 07-2121/20-9, od 7. septembra 2020.

⁴⁷ Snimak događaja je dostupan na: www.youtube.com/watch?v=2i60ixGw-8g.

⁴⁸ Tri takve izjave su zabeležene u službenim beleškama SUK-a o obaveštenjima primljenim od policijskih službenika Interventne jedinice 92 PU za Grad Beograd, 06.5 br. 4356/20, od 11. avgusta, 23. i 29. septembra 2020. godine.

⁴⁹ Dostupno na: youtu.be/2i60ixGw-8g?t=31.

⁵⁰ Dostupno na: youtu.be/OP4HKv9eflg?t=1006.

bilo kakve komunikacije sa ovim službenicima i gubitak svesti nakon zlostavljanja potvrdio je i oštećeni tokom ispitivanja pred tužiocem.⁵¹ Zbog toga je protiv ovih policijskih službenika Centar podneo krivičnu prijavu Prvom OJT u Beogradu zbog sumnje da su učinili krivično delo davanja lažnog iskaza, o kojoj još uvek nije rešeno.

Uzimanje izjava žrtava policijskog zlostavljanja na julskim protestima je pred Prvim OJT u Beogradu otpočelo tek krajem februara 2021. godine, nakon što su njihovi punomoćnici od Tužilaštva zahtevali da, u skladu sa članom 300 ZKP-a, od Prvog OS u Beogradu zatraži odobrenje da oštećeni budu ispitani kao svedoci bez pozivanja osumnjičenih (koji nisu identifikovani) i njihovih branilaca da prisustvuju toj radnji.⁵² **Najmanje dve žrtve zlostavljanja nisu saslušane ni do okončanja rada na pripremi ove analize.**⁵³

Ni u jednom analiziranom slučaju, Prvo OJT u Beogradu nije naložilo vršenje sudskomedicinskog veštačenja telesnih povreda - čak ni dostupne medicinske dokumentacije.⁵⁴

Građanin koji je pretrpeo zlostavljanje ispod ulaza u park Mali Tašmajdan izjavio je pred Prvim OJT u Beogradu 31. marta 2021. da je vizir jednog od policajaca koji su ga zlostavljali bio podignut, da se seća da je u pitanju bio krupniji muškarac, bez brade i brkova, da mu je video lice i da smatra da bi mogao da ga prepozna.⁵⁵ Nažalost, sprovođenje prepoznavanja⁵⁶ do okončanja rada na pripremi ove analize nije izvršeno, iako su službenicima SUK-u dostupni podaci žandarima i službenika Policijske brigade za koje je evidentirano da su koristili službene palice u kritično vreme u blizini mesta prijavljenog zlostavljanja. **Prepoznavanje odgovornih policajaca od strane oštećenih nije izvršeno** ni u još najmanje dva slučaja,⁵⁷ u kojima su se žrtve pred Prvim OJT u Beogradu izjasnile da bi mogle da prepoznaju pojedine službenike koji su ih maltretirali i kojima su videli lica.⁵⁸ U oba ova predmeta, službenicima SUK-a su poznate jedinice MUP-a koje su intervenisale i imena nekih policajaca koje su službenici SUK-a sâmi prepoznali,⁵⁹ na koje su drugi policijski službenici ukazali da su postupali prema oštećenom „iz razloga što ih je gađao kamenicama i opirao se hapšenju”,⁶⁰ odnosno koji su tvrdili da su im građani koje su sustigli i okružili - među kojima se nalazio i oštećeni - izjavili da su povrede glave zadobili prilikom bežanja od suzavca i policije i tokom fizičkih obračuna sa drugim učesnicima protesta.⁶¹

⁵¹ Zapisnik o ispitivanju oštećenog kao svedoka pred Prvim OJT u Beogradu, Ktn. br. 2795/20, od 19. aprila 2021.

⁵² Prema ZKP, javni tužilac je po pravilu dužan da osumnjičenog i njegovog branioca obavesti o vremenu i mestu ispitivanja svedoka i o tome da imaju pravo da prisustvuju toj radnji. Videti: član 300 ZKP.

⁵³ Predmet SUK-a, 06.5 br. 5711/20, odnosno Prvog OJT u Beogradu, Ktr. br. 4080/20.

⁵⁴ Videti član 127 ZKP.

⁵⁵ Zapisnik o ispitivanju oštećenog kao svedoka pred Prvim OJT u Beogradu, Ktn. br. 2801/20, od 31. marta 2021.

⁵⁶ Videti član 100 ZKP.

⁵⁷ Predmeti SUK-a, 06.5 br. 4250/S20 i 4542/S20, odnosno predmeti Prvog OJT u Beogradu, Ktn. br. 2831/20 i 2794/20.

⁵⁸ U jednom od tih slučajeva oštećeni je tužiocu dao vrlo precizan opis jednog službenika: „Verujem da bih i sada mogao da ga prepoznam, mada davno je to bilo. Po mojoj proceni bio je starosti 30-ak godina, viši od mene za 10 cm, a ja sam visok 174 cm, sportski građen, skladne konstitucije, ne sećam se da li je imao crnu ili smeđu kosu, ali tamna je bila sigurno. Nosio je neke bež pantalone i neki duks ili jaknu, se sećam se tačno, ne sećam se koje boje ali znam da je to neka boja koja je bila u kontrastu sa tim bež pantalonama, što znači neke tamnije boje“. Zapisnik o ispitivanju oštećenog kao svedoka pred Prvim OJT u Beogradu, Ktn. br. 2831/20, od 19. marta 2021.

⁵⁹ Predmet SUK-a, br. 06.5 br. 4250/S20, odnosno Prvog OJT u Beogradu, Ktn. br. 2831/20.

⁶⁰ Službena beleška SUK-a o obaveštenju primljenom od službenika Odreda Žandarmerije u Novom Sadu, od 16. septembra 2020 (predmet SUK-a, br. 06.5 br. 4542/S20, odnosno Prvog OJT u Beogradu, Ktn. br. 2794/20).

⁶¹ Izveštaj dvojice kapetana Odreda Žandarmerije u Novom Sadu, bez oznake broja, od 9. jula 2020 (predmet SUK-a, br. 06.5 br. 4542/S20, odnosno Prvog OJT u Beogradu, Ktn. br. 2794/20) i službena beleška SUK-a o obaveštenju

Prikupljanje video-zapisa sa nadzornih kamera koje su mogle zabeležiti nasilje policije nad učesnicima protesta bilo je praćeno tužilačkom neaktivnošću, ali i kašnjenjima i nejasnoćama u radu SUK-a. Centar je 7. avgusta 2020. godine od OJT u Beogradu zatražio obaveštenje o tome da li je to tužilaštvo preduzelo mere da se sačuvaju snimci kamera MUP-a, Narodne skupštine, Grada Beograda, javnih preduzeća i svih drugih pravnih i fizičkih lica, koje pokrivaju područje oko Doma Narodne skupštine, ulice u blizini Doma Narodne skupštine, Terazije, Bulevar kralja Aleksandra, ulicu Kneza Miloša, ulicu Kralja Milana, Takovsku ulicu, Beogradsku ulicu, ulicu Mihaila Đurića, Tašmajdanski park, Trg Nikole Pašića, Pionirski park, Trg republike i druge ulice, počev od večeri 7. jula 2020. pa do sredine jula 2020, imajući u vidu opštepoznatu činjenicu da su na ovom području Grada Beograda vršena različita kažnjiva dela građana i policijskih službenika i da se na tim snimcima mogu nalaziti informacije bitne za rasvetljavanje tih dela, kao i dostavljanje kopija zahteva ili drugih akata kojima je naloženo izuzimanje i dostavljanje navedenih snimaka. Krajem avgusta, Prvo OJT u Beogradu je obavestilo Centar da „ne poseduje dokument koji sadrži traženu informaciju”.⁶² Drugim rečima, Prvo OJT u Beogradu nije preduzelo nijednu radnju radi obezbeđivanja video-zapisa nadzornih kamera koje su pokrivala gradska područja na kojima su zabeleženi i prijavljeni slučajevi zlostavljanja.⁶³

S druge strane, SUK je u većini slučajeva sa značajnim kašnjenjem pokušao da prikupe ovu vrstu dokaza. Tako, u slučaju zlostavljanja građanina između restorana *McDonald's* i filijale Poštanske štedionice u Bulevaru kralja Aleksandra koje se odigralo u večeri 8. jula 2020. godine, službenici SUK-a su tek 30. jula 2020. godine od vlasnika restorana *McDonald's* zatražili video-zapise nadzornih kamera i dobili odgovor da su snimci obrisani zbog nedostatka memorije (server restorana je pamtio snimke nastale do 15 dana unazad).⁶⁴ Nadzorna kamera u vlasništvu MUP-a, uperena ka mestu ovog slučaja zlostavljanja (postavljena na raskrsnici Bulevara kralja Aleksandra i Beogradske ulice), koju su pravnici Centra fotografisali i o kojoj su u krivičnoj prijavi obavestili Prvo OJT u Beogradu i SUK, prema obaveštenju datom SUK-u nije bila u funkciji.⁶⁵

Radi uočavanja nadzornih kamera, druga mesta na kojima su se odigrali prijavljeni slučajevi zlostavljanja od 8. jula službenici SUK-a su obilazili krajem tog meseca (29. jula)⁶⁶ ili tek sredinom narednog (13. avgusta 2020. godine).⁶⁷ U dva slučaja, oni su obavestili tužilaštvo da nisu uočili bezbednosne kamere koje su mogle da zabeleže sporne događaje, iako su u jednom od njih,⁶⁸ koji se zbio nekoliko metara ispod ulaza u park Mali Tašmajdan iz Beogradske ulice, pravnici Centra u okviru krivične prijave ukazali na kameru uperenu upravo ka mestu izvršenog zlostavljanja.⁶⁹ I ovde je, kao i u gorepomenutom slučaju, SUK obavešten od strane Sektora za

primljenom od službenika Odreda Žandarmerije u Novom Sadu, od 16. septembra 2020. godine (predmet SUK-a, 06.5 br. 5709/20, odnosno Prvog OJT u Beogradu, Ktn. br. 2797/20).

⁶² Odgovor Prvog osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu, PI br. 54/20, od 21. avgusta 2020.

⁶³ Od Generalnog sekretarijata Narodne skupštine je takođe zatražena informacija da li su, u skladu sa članom 280 ZKP, preduzete mere da se sačuvaju snimci nadzornih kamera koje pokrivaju područje oko Doma Narodne skupštine i njenu unutrašnjost počev od večeri 7. jula 2020. godine do okončanja građanskih protesta sredinom jula 2020. godine, kao i informacija da li su navedeni snimci, ako postoje, dostavljeni nadležnim javnim tužilaštvima. Zbog nedostavljanja traženih informacija i po naknadnom zahtevu, Centar je podneo tužbu u upravnom sporu o kojoj još nije rešeno.

⁶⁴ Predmet SUK-a, 06.5 br. 4543/S20, odnosno Prvog OJT u Beogradu, Ktn. br. 3021/20.

⁶⁵ Izveštaj SUK-a, 06.5 br. 4543/S20, od 16. oktobra 2020.

⁶⁶ Predmet SUK-a, 06.5 br. 4635/20, odnosno Prvog OJT u Beogradu, Ktn. br. 2800/20.

⁶⁷ Predmeti SUK-a, 06.5 br. 5715/20 i 4994/S20, odnosno predmeti Prvog OJT u Beogradu, Ktn. br. 2793/20 i 2801/20.

⁶⁸ Predmet SUK-a, 06.5 br. 4994/S20, odnosno Prvog OJT u Beogradu, Ktn. br. 2801/20.

⁶⁹ Kamera se nalazi u Beogradskoj ulici, pored pešačkog prelaza između Tašmajdanskog i parka Mali Tašmajdan, uperena ka pešačkom prelazu i parku Mali Tašmajdan. Ova kamera je mogla zabeležiti i momenat prolaska

analitiku, telekomunikacione i informacione tehnologije MUP-a da postavljena kamera nije bila u funkciji („još uvek se ne nalazi u sistemu video nadzora PU za Grad Beograd“).

Pored toga što se SUK, radi pribavljanja video-zapisa, u nekoliko navrata obraćao Sektoru za analitiku MUP-a tek početkom septembra 2020. godine (dva meseca nakon spornih događaja),⁷⁰ na netemeljnost njegovog rada ukazuje i to što ni na jedan način nije proverena tačnost tvrdnje da kamere koje su bile uperene ka mestima dva slučaja nisu bile u funkciji.⁷¹

U 3 od 14 predmeta oformljenih po krivičnim prijavama Centra u kojima nije bio poznat identitet žrtava zlostavljanja (prijave su podnošene na osnovu objavljenih snimaka na televiziji i društvenim mrežama), Prvo OJT u Beogradu je utvrdilo njihov identitet. Dve žrtve su ispitane u martu 2021, dok se jedna nije odazvala pozivu Tužilaštva. Nažalost, kao i u drugim predmetima pred Prvim OJT u Beogradu, **identitet odgovornih policijskih službenika nije otkriven.**

Iako je već prve večeri građanskih protesta bilo jasno da će biti teško utvrditi identitet policijskih službenika koji su primenjivali silu noseći uniforme bez vidljivih identifikacionih oznaka, šlemove, vizire, gas-maske i štitove, od strane SUK-a i drugih rukovodilaca u MUP-u nije ništa preduzeto da se taj propust otkloni u narednim danima protesta.⁷²

Ishod tužilačkog rada po nekoliko krivičnih prijava u kojima je ukazano na zlostavljanje neuniformisanih policijskih službenika nije poznat,⁷³ niti su poznati slučajevi inicirani pred tužilaštvom od strane policijskih službenika koji su u policijskim stanicama vršili prijem dovedenih građana – od kojih su neki imali vidljive telesne povrede. **Ni u jednom od analiziranih predmeta pred tužilaštvom se do sad nije otvaralo pitanje odgovornosti rukovodilaca i službenika policije za tolerisanje ili prikrivanje izvršenih akata zlostavljanja.**

Samo trojica policijskih službenika, obuhvaćenih jednom krivičnom prijavom, procesuirani su zbog sumnje da su izvršili krivično delo nasilničkog ponašanja. Reč je o slučaju obaranja s bicikla i zlostavljanja dečaka u Novom Sadu.⁷⁴ Protiv osumnjičenih službenika krivični

drugog građanina koji je nekoliko sekundi kasnije pretučen pored kafića *El Derecho* (predmet SUK-a, 06.5 br. 5715/20, odnosno Prvog OJT u Beogradu, Ktn. br. 2793/20).

⁷⁰ Tako, npr.: predmeti SUK-a, 06.5 br. 4635/S20, 5711/20, 5715/20 i 4994/S20, odnosno Prvog OJT u Beogradu, Ktr. br. 4080/20, Ktn. 2793/20 i 2801/20;

⁷¹ Prema javno iznetim tvrdnjama koje nisu opovrgnute, reč je o „pametnim“ kamerama postavljenim širom Beograda koje mogu da identifikuju građane na osnovu crta lica. Više o tome na: hiljade.kamera.rs.

⁷² U jednoj presudi, Evropski sud za ljudska prava je utvrdio da je došlo do kršenja procesnog aspekta člana 3 Konvencije (obaveza sprvođenja delotvorne istrage navoda o zlostavljanju) i zbog toga što da je država – u tom slučaju Rusija, dozvolivši pripadnicima specijalne jedinice da pokrivaju lice maskama i ne zahtevajući od njih da nose bilo kakve identifikacione znakove na odeći, svesno učinila uzaludnim sve buduće pokušaje da odgovorni za zlostavljanje budu identifikovani od strane žrtava, odnosno što je time stvorena situacija nekažnjivosti u kojoj je identifikacija odgovornih nemoguća. Videti: *Dedovskiy i drugi protiv Rusije*, br. predstavke 7178/03, presuda od 15. maja 2008, § 91. Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja Saveta Evrope (CPT) je u svojm 14. opštem izveštaju izrazio zabrinutost povodom prakse da pripadnici službi za sprovođenje zakona ili zatvorski čuvari nose maske ili kape sa prorezima u toku privođenja i ispitivanja ili u toku akcija suzbijanja nemira u zatvorima, s obzirom da maskiranje umnogome otežava identifikovanje potencijalnih osumnjičenih ako i kada budu iznete tvrdnje o izvršenom zlostavljanju. Standardi CPT: *Borba protiv nekažnjivosti mučenja*, 21. septembar 2004, CPT/Inf (2004) 28, § 34 (dostupno na: rm.coe.int/1680696a80).

⁷³ U jednom od tih slučajeva tvrdilo se da je jedan od zlostavljača službenik SUK-a. Videti na: www.danas.rs/politika/aleksic-mladica-koji-je-lezao-na-zemlji-tukli-inspektori-povezani-sa-dijanom-hrkalovic/.

⁷⁴ Snimak događaja je dostupan na: www.youtube.com/watch?v=UfIsnKjFEZ8.

postupak je pokrenut pred OJT u Zrenjaninu i oni su saslušani tek krajem aprila 2021. godine. Po saznanjima Centra, samo jedan od njih je suspendovan.

Kao primer dobre prakse treba pomenuti odluku tužilaštva da se u izvrši **supstitucija ovog predmeta**, odnosno da se on dâ u rad OJT-u u Zrenjaninu.⁷⁵ Imajući u vidu da je jedan od osumnjičenih novosadski inspektor i da policijski službenici na tom radnom mestu imaju česte službene kontakte sa tužilačkim funkcionerima, za pretpostaviti je da je odluka o supstituciji doneta s namerom da se – s aspekta postupanja nadležnog tužilaštva – omogući vođenje nezavisne istrage.

Ostaje neizvesno na koji način će inicirani postupci okončati pred nadležnim tužilaštvima. U svim predmetima formiranim po krivičnim prijavama od jula 2020, zakonom propisan šestomesečni rok u kojem bi javno tužilaštvo, za krivična dela za koja se vodi skraćeni postupak, trebalo da podnese optužni predlog ili da obavesti oštećenog da je odbacilo krivičnu prijavu je istekao početkom 2021. Čini se da je sudbina nekih od predmeta pred Prvim OJT u Beogradu već zapisana. Zamenik prvog osnovnog javnog tužioca u Beogradu je u jednom predmetu⁷⁶ 22. marta 2021. dao **naredbu pisarnici Tužilaštva da predmet drži u evidenciji „do pronalaska nepoznatog učinioca krivičnog dela iz člana 137 stava 3 KZ, a najkasnije do nastupanja apsolutne zastarelosti krivičnog gonjenja – do 9. jula 2026. godine”**.⁷⁷ Pronalazak nepoznatih učinilaca očekuje se, po svojoj prilici, od nekog drugog.

1.3. Postupanje Zaštitnika građana u predmetima zlostavljanja građana na julskim protestima

Rad Zaštitnika građana povodom zlostavljanja građana od strane policije na julskim protestima 2020. imao je dva pravca: jedan se odnosio na rad Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture (NPM), a drugi na vršenje kontrolne uloge ombudsmana nad radom MUP-a – vođenje postupaka kontrole zakonitosti i pravilnosti rada tog organa uprave po pritužbama građana i po sopstvenoj inicijativi.

Drugog dana julskih protesta Zaštitnik građana je na zvaničnom veb-sajtu objavio da je, na osnovu informacija i video-zapisa u medijima na kojima se vidi postupanje policijskih službenika tokom protesta u noći između 7. i 8. jula 2020. ispred i u okolini Narodne skupštine i navoda da je došlo do prekomerne upotrebe sile, po sopsvenoj inicijativi pokrenuo postupak kontrole nad radom MUP-a te da će radi utvrđivanja svih činjenica predstavnici stručne službe tog organa obaviti nenajavljenu posetu PU za Grad Beograd, razgovarati sa svim privedenim građanima i nadležnima i pribaviti relevantnu dokumentaciju. Istovremeno je najavljeno da će NPM i Odeljenje za hitno postupanje ubuduće, na licu mesta, pratiti postupanje policije tokom protesta i direktno beležiti eventualne nezakonitosti u radu.⁷⁸ Kasnije istog dana, ombudsman je obavestio javnost da su timovi NPM-a i Odeljenja za hitno postupanje obišli zadržana lica nakon protesta i obavili razgovore sa njih osam, od kojih su četvorica izneli primedbe na postupanje policije prilikom intervencije, dok nisu imali primedbe na rad službenika koji su ih transportovali

⁷⁵ Videti član 20. Zakona o javnom tužilaštvu.

⁷⁶ Predmet SUK-a, br. 4542/S20, odnosno Prvog OJT u Beogradu Ktn. 2794/20.

⁷⁷ Čak je datum nakon kojeg je predviđeno nastupanje apsolutne zastarelosti krivičnog gonjenja u ovom slučaju određen proizvoljno (videti članove 103, 104 i 137 KZ).

⁷⁸ Saopštenje Zaštitnika građana od 8. jula 2020, dostupno na: www.ombudsman.rs/index.php/2011-12-25-10-17-15/2011-12-26-10-05-05/6691-a-12.

i zadržali u policijskim stanicama. Najavljeno je da će rad službenih lica na čije su postupanje zadržani izneli pritužbe biti predmet kontrole ombudsmana.⁷⁹

Postupanje policije druge večeri protesta (između 8. i 9. jula), tokom koje je zabeleženo najviše slučajeva nasilja policije nad učesnicima protesta, timovi NPM-a i tim Odeljenja za hitno postupanje nadgledali su na ulicama Beograda. Sledećeg jutra je izdato saopštenje u kojem stoji da je direktnim uvidom na terenu utvrđeno da „policija nije koristila prekomernu silu [...], osim u pojedinačnim slučajevima“, da nije bilo „sistemske represije“ policijskih službenika, da „prema informacijama koje su sakupila tri tima Zaštitnika građana [...] na više lokacija u centru Beograda policijski službenici nisu prekoračili ovlašćenja i reagovali su tek nakon što su ih određene grupe građana zasule kamenim kockama, staklenim flašama i suzavcem“, da su „predstavnici tih timova bili očevici prekoračenja ovlašćenja u nekoliko slučajeva koje će ombudsman ispitati, ali i svedoci da su pripadnici policije bili tučeni i napadani i da su reagovali uzdržano na napade do krajnjih granica“. Zaštitnik je ocenio da je prisustvo njegovih saradnika u nekim situacijama preventivno uticalo na postupanje policije prilikom intervencije.⁸⁰

Na jednom od javno objavljenih snimaka zlostavljanja od te večeri zabeleženo je da su dva člana tima Odeljenja za hitno postupanje Zaštitnika građana prošetala na par metara od građanina koji je nepomično ležao na trotoaru i koji je, neposredno pre toga, pretpeo teško zlostavljanje policije. Na snimku se vidi da je jedan od službenika okrenuo glavu ka građaninu na trotoaru i potom nastavio da se s kolegom mirno udaljava u pravcu Knez Mihailove ulice. U isto vreme povređenom licu pritrčali su drugi prolaznici kako bi mu pružili prvu pomoć.⁸¹

Neposredno nakon što su pravnici Centra uočili dva ombudsmanova saradnika na video-zapisu koji je objavljen ubrzo po događaju, telefonom su pozvali jednog od njih (službenika koji na snimku nije okretao glavu ka žrtvi zlostavljanja) i upitali ga da li je video prebijanje čoveka na Terazijama i šta se dalje događalo. On je u telefonskom razgovoru najpre kazao da uopšte ne zna o kom događaju je reč, a nakon što mu je poslat video-zapis na kojem se njegov kolega i on vide kako šetaju pored prethodno pretučenog čoveka, saradnik ombudsmana je tvrdio da on nije video policijsko zlostavljanje na Terazijama kao ni pretučenog čoveka na trotoaru, naglašavajući da on nije okretao glavu u pravcu čoveka koji je ležao na trotoaru i izražavajući uverenje da će Zaštitnik građana ovim povodom pokrenuti postupak kontrole zakonitosti i pravilnosti rada MUP-a.

Sâm Zaštitnik građana je potom, više puta u svojim izjavama u medijima,⁸² kazao da su njegovi saradnici uočili čoveka na trotoaru, dodajući da oni nisu videli prebijanje ali da su, kada su uočili da čovek leži na trotoaru, telefonom pozvali policiju kako bi mu policijski službenici što pre obezbedili medicinsku pomoć. Međutim, da službenici Zaštitnika građana ništa nisu preduzeli povodom toga što su uočili građanina kako nepomično leži na trotoaru pokazuje drugi snimak spornog događaja, objavljen 10. jula 2020.⁸³ Na njemu se vide službenici ombudsmana

⁷⁹ Saopštenje Zaštitnika građana od 8. jula 2020, dostupno na: www.ombudsman.rs/index.php/2011-12-25-10-17-15/2011-12-26-10-05-05/6692-z-sh-i-ni-gr-d-n-bish-z-drz-n-lic-n-n-pr-s.

⁸⁰ Saopštenje Zaštitnika građana od 9. jula 2020, dostupno na: www.ombudsman.rs/index.php/2011-12-25-10-17-15/2011-12-26-10-05-05/6693-p-lici-ni-ris-il-pr-rnu-silu-p-din-cni-sluc-vi-bic-isp-ni.

⁸¹ Snimak događaja je dostupan na: youtu.be/2i60ixGw-8g?t=66.

⁸² Dostupno na: <https://youtu.be/3Fw-itZtMic?t=4275> i na: <https://youtu.be/Aue3HvHJEQ0?t=2184>.

⁸³ Snimak je dostupan na: www.youtube.com/watch?v=OP4HKv9efIg&t=850s.

kako se – tri sekunde nakon okretanja glave jednog od službenika ka čoveku na trotoaru⁸⁴ – mirno udaljavaju od mesta na kojem je ostao da leži pretučeni građanin i nastavljaju da hodaju ka Knez Mihailovoj ulici. U tom trenutku se sa njihove desne strane na ulici nalazi veći broj policijskih službenika kojima ombudsmanovi saradnici ne prilaze radi obaveštenja da građanin leži na trotoaru, niti se vidi da telefonom pozivaju bilo koga.⁸⁵

Početakom juna 2021, NPM je objavio izveštaj iz septembra 2020. u kojem su navedene mnogobrojne tvrdnje privedenih, zadržanih i prekršajno kažnjenih lica iznete tom telu prilikom obilaska policijskih stanica i ustanova za izvršenje krivičnih sankcija za vreme julskih protesta. Većina građana koji su vođeni pred prekršajni sud požalila se da im nije bilo omogućeno da pozovu branioca jer se sudijama „žurilo“ da okončaju postupke, da nisu imali mogućnost da se sa braniocima konsultuju pre davanja izjave policiji, a u jednom slučaju uhapšenom licu je određen branilac po službenoj dužnosti iako je tražilo da pozove svog (izabranog) branioca. Više građana je NPM-u iznelo i da nisu imali mogućnost da o svom hapšenju u policiji obaveste članove svojih porodica, već da su to mogli učiniti tek po dolasku u kazneno-popravni zavod ili okružni zatvor. Lekarski pregledi uhapšenih u policijskim stanicama su po pravilu vršeni u prisustvu policijskih službenika iako, po tvrdnjama uhapšenih, lekari nisu tražili njihovo prisustvo iz bezbednosnih razloga. U izveštajima o pregledima uhapšenih u policiji, lekari su navodili da su uočene povrede zadobijene od „nepoznatih osoba“, iako su im uhapšeni iznosili tvrdnje da su povrede zadobili od policijskih službenika. Bilo je slučajeva u kojima je u policijskim spisima stajalo da privedeni nemaju vidljive telesne povrede, a da su policijski službenici priznali timu NPM da su neka privedena lica bila dovedena sa vidnim povredama koje nisu konstatovane. U nekim zavodima nisu beleženi detaljni navodi uhapšenih o povređivanju, niti su povrede fotografisane. Čak 17 od 28 lica sa kojima NPM razgovarao žalilo se na loše postupanje policije prilikom hapšenja. Više njih je iznelo da su ih uhapsila lica u civilu koja se nisu predstavila kao policajci. Veći broj građana je imao vidljive povrede koje su, prema mišljenjima lekara, mogle nastati na način na koji su tvrdila ta lica.⁸⁶

⁸⁴ To se može pouzdano zaključiti pažljivim pregledom snimaka ovog događaja sa Twittera i YouTube kanala i preračunavanjem sekundi, s obzirom da su svi snimci neprekinuti i na svima se može uočiti jedan zajednički trenutak: sukcesivnog pomeranja policijskih džipova nakon ostavljanja građanina na trotoaru. Na snimku dostupnom na YouTube kanalu Insajdera taj trenutak je zabeležen na 0:48 (videti: youtu.be/2i60ixGw-8g&t=48s), dok je na snimku sa YouTube kanala SrbinInfo taj trenutak zabeležen na 13:48 (videti: youtu.be/OP4HKv9efIg?t=828). Radi lakšeg uočavanja ovog istovetnog trenutka na snimcima poželjno je koristiti opciju usporenog gledanja (playback speed: 0.5 ili 0.25).

⁸⁵ Zbog izjave Zaštitnika građana date na televiziji N1, u kojoj je tvrdio da postoji integralni snimak koji svedoči o celokupnom postupanju njegovih saradnika i da je u javnosti pogrešno interpretiran deo tog snimka, pravnici Centra su zahtevom za pristup informacijama od javnog značaja od njega zatražili dostavljanje ili informaciju o tome gde je dostupan pomenuti integralni snimak, informacije o tome u koliko sati, kog dana, i na koji način su njegovi saradnici obavestili policiju o tome da građanin nepomično leži na trotoaru na Terazijama, kao i dostavljanje kopije službene beleške, odnosno izveštaja njegovih saradnika o službenom postupanju u večernjim satima 8. jula. U odgovoru na zahtev Zaštitnik je naveo da je traženi integralni snimak „dostupan na društvenim mrežama“, da su informacije o tome u koliko sati, kog dana, i na koji način su njegovi saradnici obavestili policiju dostupne u njegovoj izjavi datoj N1 televiziji, a da povodom zahteva za dostavljanjem službenih beleški i izveštaja njegovih saradnika „ne poseduje dokument koji sadrži tražene informacije“ pošto službenici nisu sačinjavali službene beleške (akt Zaštitnika građana, br. 3611-427/2020, del. br. 25627, od 27. jula 2020).

⁸⁶ Izveštaj NPM je dostupan na:

www.ombudsman.rs/attachments/article/7110/%D0%98%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98.pdf

Do završetka rada na pripremi ove analize, **najveći broj slučajeva zlostavljanja iznetih pred ombudsmana nije dobio epilog.**⁸⁷

Sredinom februara 2021. godine, Zaštitnik je objavio akt u kojem su, u okviru jednog postupka kontrole, **konstatovana kršenja prava građana u 8 slučajeva zlostavljanja.** Naime, utvrđeno je da je nezakonitim i nepravilnim postupanjem policijskih službenika u tim slučajevima, tj. nezakonitom i nesrazmernom upotrebom službene palice i hemijskih sredstava, došlo do narušavanja psihičkog i fizičkog integriteta i ljudskog dostojanstva pojedinih učesnika protesta, da policijski službenici koji su postupali nisu imali vidno istaknute identifikacione oznake na osnovu kojih je moguća njihova indentifikacija – čime je otežano sprovođenje istraga navoda o zlostavljanju, i da SUK nije blagovremno preduzeo sve radnje radi utvrđivanja spornih činjenica, pribavljanja dokaza i utvrđivanja individualne odgovornosti policijskih službenika.⁸⁸

Nažalost, **ustanovljenje gorenavedenih propusta u radu MUP-a nije praćeno odgovarajućim preporukama. Sve preporuke koje su upućene odnose se na budući rad MUP-a.** Tako je preporučeno da se s vrha MUP-a službenicima pošalje jasna poruka da je zlostavljanje zabranjeno i kažnjivo, da MUP obezbedi da policajci prilikom budućih postupanja na okupljanjima građana imaju vidno istaknute identifikacione oznake, da SUK u budućem radu blagovremeno preduzima potrebne radnje radi istraživanja slučajeva zlostavljanja, da se organizuju obuke za policijske službenike o standardima ljudskih prava u oblasti zabrane zlostavljanja i da sve organizacione jedinice u MUP-u budu upoznate sa sadržinom ovih preporuka. Nasuprot tome, **nema reči o tome da bi žrtve koje su pretrpele zlostavljanje trebalo obešteti i da bi službenike SUK-a koji su propustili da blagovremeno reaguju u svakom pojedinačnom slučaju trebalo sankcionisati.** Početkom juna 2021, Zaštitnik je obavestio javnost da „MUP postupa po preporukama Zaštitnika građana“, a iz sadržine saopštenja nema naznaka da će se išta dalje preduzeti na planu obeštećenja žrtava i ustanovljavanja odgovornosti službenika SUK-a.

U obrazloženju akta Zaštitnika građana su konstatovane izjave nekoliko policijskih službenika datih SUK-u u predistražnom postupku, prema kojima je građanin koji je pretrpeo brutalnost službenika na Terazijama 8. jula bio „komunikativan, da nije imao vidljive povrede i da je izjavio da mu nije potrebna lekarska pomoć“. Očigledna neistinitost ovih tvrdnji nije zainteresovala Zaštitnika građana, kao ni činjenica da su službenici SUK-a sve krivične prijave Centra i drugih podnosilaca, kao i dokaze priložene uz njih, pre preduzimanja bilo kakvih radnji u predistražnom postupku prosleđivali jedinicama policije u kojima rade policijski službenici koji su nezakonito postupali prema građanima, omogućivši time usaglašavanje izjava policajaca. **Zaštitnik je čak izrazio zadovoljstvo što su krivične prijave dostavljane Direkciji policije, ne prepoznajući potencijal za opstrukciju istraga na ovaj način.**⁸⁹ **Opstrukcijama je, pored svega, moglo pogodovati i to što su Zaštitnik građana i SUK pisanu komunikaciju vršili posredno, preko Kabineta ministra i Sekretarijata MUP-a.**

⁸⁷ Podsećanja radi, Centar je za 32 slučaja zlostavljanja podneo inicijative i pritužbe ombudsmanu radi pokretanja kontrolnog postupka nad radom MUP-a, a u 18 takvih slučajeva pravnici Centra zastupaju građane koji su pretpreli zlostavljanje. Sem Centra, pritužbe i inicijative Zaštitniku podnosili su i drugi građani koji su bili žrtve lošeg postupanja policije i udruženja građana u njihovo ime (npr. Inicijativa za ekonomska i socijalna prava).

⁸⁸ Saopštenje i akt Zaštitnika građana, br. 3122-870/20, del. br. 3163, od 5. februara 2021. godine (dostupno na: www.ombudsman.rs/index.php/2011-12-25-10-17-15/2011-12-26-10-05-05/6974-u-vr-di-i-dg-v-rn-s-z-n-z-ni-i-n-pr-viln-p-s-up-nj-p-lici-s-ih-sluzb-ni).

⁸⁹ Akt Zaštitnika građana, br. 3122-967/20, del. br. 30160, od 10. septembra 2020.

Iz ovog postupka kontrole javnost je saznala da je načelnik PU za Grad Beograd predložio direktoru policije da se komandant Policijske brigade razreši te dužnosti i rasporedi na drugo „odgovarajuće” radno mesto „zbog nepreduzimanja potrebnih mera i radnji iz svoje nadležnosti, kao i činjenice da dana 7/8. jula nije bio na terenu i rukovodio policijskim službenicima”, što je i učinjeno. Nije, međutim, poznato koje su mere i radnje koje je komandant Policijske brigade propustio da preduzme, koje su njihove posledice i na koje radno mesto je raspoređen zbog tog propusta u radu.